

КАРИНА ГРИГОРІВНА ШЕЛЕНІНА,*Харківський національний університет внутрішніх справ, ад'юнкт;* <https://orcid.org/0000-0002-7101-3787>,*e-mail: teplinskaja112@gmail.com*

ТИПОВІ СПОСОБИ ВБИВСТВ, УЧИНЕНИХ ЗАСУДЖЕНИМИ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

На основі аналізу практики органів досудового розслідування та наукової літератури досліджено центральний елемент криміналістичної характеристики вбивств, учинених засудженими в місцях позбавлення волі, – спосіб учинення злочинів. Розкрито поняття способу вчинення злочинів зазначеної категорії, визначено зміст стадій і критерії їх упорядкування.

Ключові слова: спосіб учинення злочину, особа злочинця, вбивство, місця позбавлення волі.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Будь-який злочин має зовнішнє вираження, яке характеризується суспільно небезпечним діянням (дією чи бездіяльністю), негативними наслідками, причинним зв'язком між таким діянням і наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом. Не існує злочину без властивого йому способу вчинення, який являє собою форму прояву злочинного діяння та є тісно пов'язаним із наслідками. Спосіб учинення злочину відіграє найважливішу роль у механізмі злочину, який є складною, багатокомпонентною та динамічною системою.

Враховуючи специфіку способів убивств, учинених засудженими в місцях позбавлення волі, набуває значної актуальності їх дослідження. Результатами цих досліджень мають стати методичні рекомендації щодо розслідування зазначеної категорії вбивств.

Стан дослідження проблеми

Під час дослідження й аналізу типових способів убивств ми спиралися на праці вчених-юристів, у яких розкриваються загальні засади криміналістичної характеристики злочинів, а також пенітенціарної злочинності. Це, наприклад, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, Л. Г. Відонов, І. А. Возгрін, А. Ф. Волобуєв, І. Ф. Герасимов, В. Г. Гончаренко, Г. А. Густов, А. В. Іщенко, В. Я. Колдін, В. О. Коновалова, І. М. Лузгін, Г. А. Матусовський, В. А. Образцов, І. Ф. Пантелєєв, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, М. О. Селіванов, М. І. Скригонюк, В. Г. Танасевич, Б. М. Шавер, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков та інші. Названими вченими досліджені поняття способу вчинення окремих видів злочинів, визначені його загальні ознаки, вироблена

класифікація способів учинення злочинів, а також розроблено низку обґрунтованих рекомендацій щодо способів учинення окремих видів злочинів. Однак у вітчизняній науці недостатньо висвітлено питання, що стосуються саме способів убивств, учинених засудженими в місцях позбавлення волі.

Мета і завдання дослідження

Мета дослідження – дослідити та проаналізувати особливості способів убивств, учинених засудженими в місцях позбавлення волі, з урахуванням поглядів учених-юристів. *Завданнями* дослідження є: аналіз поняття способу вчинення; класифікація способів учинення вбивств; визначення та аналіз критеріїв класифікації способів учинення вбивств засудженими в місцях позбавлення волі.

Наукова новизна дослідження

На ґрунті ретельного вивчення теорії криміналістики та аналізу кримінальних проваджень за фактами вбивств засудженими у виправних установах, а також з урахуванням досвіду слідчої практики вперше визначено стадії, класифікаційні критерії, за допомогою яких виокремлюються способи вчинення вбивств, досліджено їх сутність і зміст.

Виклад основного матеріалу

Важливим елементом криміналістичної характеристики злочинів є спосіб учинення злочину та знаряддя, що використовуються для цього. Це обумовлено тим, що вони є одними з основних слідоутворюючих елементів криміналістичної характеристики будь-якого злочину та своєрідним «ключем» для розслідування кримінальних правопорушень.

Спосіб учинення злочину – один з основних елементів криміналістичної характеристики вбивств, у тому числі вчинених засудженими в місцях позбавлення волі. Це образ дій злочинця, що виявляється в певній системі дій, його поведінці, здійсненні окремих операцій і прийомів. За своєю структурою спосіб учинення злочину охоплює способи приготування (підготування) до злочинного діяння, способи його вчинення та способи приховування (маскування) [1].

Не завжди структура способу вчинення злочину є повною. Існують злочини, які можуть відбуватися без попередньої підготовки або не мають на меті подальше приховування події чи слідів [2]. Наприклад, коли особа не готувалася до вчинення вбивства, але через певні обставини вчинила його, або коли злочинець скоїв убивство, але знищувати та/чи приховувати труп, сліди не бажає.

Криміналістичне значення способу вбивства є домінуючим у практичній діяльності органів досудового розслідування, а в криміналістиці спосіб учинення злочинів розглядається як обов'язковий, центральний елемент їхньої криміналістичної характеристики [3].

У криміналістичній літературі існують різні погляди на поняття «спосіб учинення злочину». Видатний учений-криміналіст Р. С. Белкін вважає, що спосіб учинення злочину – це система дій з підготовки, вчинення та приховування злочину, визначених умовами зовнішнього середовища та психофізіологічними властивостями особистості [4]. На думку М. І. Скригонюка і М. В. Салтевського, спосіб учинення злочину – це обумовлений суб'єктивними й об'єктивними факторами комплекс дій суб'єкта щодо готування, вчинення та приховування злочину [5; 6]. Врахування суб'єктивних та об'єктивних факторів зумовлено тим, що вони сприяють досягненню поставленої мети злочинцем.

На підтримку думки, що спосіб учинення злочину є центральною ланкою криміналістичної характеристики, В. Г. Танасевич та В. О. Образцов зауважують, що «всі інші елементи криміналістичної характеристики злочину, незважаючи на їхню самостійність, перебувають у більшій чи меншій, безпосередній або непрямій залежності від нього» [7]. Це пов'язано з тим, що спосіб учинення злочину за допомогою характерних особливостей, слідів, які він залишає в матеріальній обстановці, відображає саму суть злочинного акту, а також характер злочинця, його мотиви й цілі. Водночас це сприяє встановленню особи злочинця та дає можливість отримати доказову інформацію під час розслідування. Ще Б. М. Шавер підкрес-

лював, що «методика розслідування окремих видів злочинів завжди визначається методами вчинення злочинів. При опрацюванні питань окремої методики завжди доводиться просуватися від методу вчинення злочину до методу його розкриття» [8].

В. Я. Колдін слушно зауважив, що у способі вчинення злочину відображається протиправне діяння в зовнішньому середовищі, що свідчить про складність такого явища об'єктивної дійсності, яке створює систему взаємопов'язаних структурних елементів, що становлять ядро криміналістичних моделей злочинів, основу методики розслідування окремих видів злочинів [9].

У контексті дослідження можемо погодитися з думкою М. В. Даньшина, який зазначив, що у криміналістиці спосіб учинення злочину й інформація про нього є основою для об'єднання окремих видів злочинів, виявлення взаємозв'язку між структурними елементами характеристики; розробки особливостей тактики проведення слідчих дій; прогнозування механізму вчинення конкретного виду злочинів; розмежування схожих складів злочину [10].

На думку С. М. Зав'ялова, спосіб учинення злочину охоплює систему взаємопов'язаних дій суб'єкта (або утримання від них), які вчиняються з певною послідовністю, із застосуванням різних знарядь і засобів та спрямовані на досягнення мети злочину. Для криміналістичної характеристики способу вчинення злочину важливі насамперед ті його сторони, що відбиваються назовні, а тому мають досить високий ступінь інформативності. Учений вважає, що спосіб вчинення злочину – це спосіб дій з готування, вчинення та приховування слідів злочину, що характеризує криміналістично значущі дані про виконавця та застосовані ним засоби й можливості їх застосування в розкритті та розслідуванні злочинів [11]. С. М. Зав'ялов розуміє спосіб учинення злочину в широкому значенні, що часто використовується вченими-криміналістами. На наш погляд, наведене визначення є вдалим, адже повністю охоплює всі стадії злочинної діяльності й дає можливість оптимально вирішити криміналістичне завдання з розробки засобів і прийомів виявлення, збирання, дослідження та використання доказів щодо виконавця й обраного ним способу вчинення злочину (комплексу злочинів).

О. О. Ексархопуло зазначає, що основним елементом криміналістичної характеристики злочину є спосіб його вчинення, під яким науковець розуміє систему дій злочинця, спрямованих на реалізацію злочинного задуму [12].

Учений справедливо виокремлює саме спосіб учинення злочину, тому що цей структурний елемент завжди присутній у способі кримінального правопорушення.

О. Я. Баєв наголошує, що під час учинення злочину того чи іншого виду (вбивства, нанесення тілесних ушкоджень, зґвалтування, крадіжки, розбою тощо) особі незалежно від її суб'єктивних якостей, а переважно й від кримінальної ситуації, що складається, необхідно вчинити низку типових дій [13]. Ми погоджуємось із цією думкою. Для вчинення злочину особа завжди скоює низку типових дій, притаманних будь-якому кримінальному правопорушенню. Специфічні дії злочинця будуть пов'язані з конкретним кримінальним правопорушенням, яке хоче вчинити особа. Тобто важливо, що способи вчинення злочинів повторюються, мають певні типові риси та характеристики. У криміналістичній науці на цю обставину звертали увагу деякі науковці. Зокрема, вчені-криміналісти справедливо зазначають, що «злочинець діє в аналогічних умовах, він має соціальні та психологічні типові риси, використовує певні знаряддя і засоби злочину» [2]. Тобто способи вчинення вбивств мають одноманітну структуру, притаманну всім видам злочинів, відрізняючись один від одного відповідно об'єктом посягання.

В. Л. Синчук аргументує, що найбільш загальним є розподіл способів учинення вбивств на такі, що пов'язані з використанням будь-яких технічних чи побутових засобів, і такі, що не пов'язані з їх використанням [14].

Однак спосіб учинення вбивства має певні обмеження. В. О. Коновалова вказує, що злочинні фантазії людини дозволяють нарахувати значну кількість способів убивств, до яких належать удушення, удавлення, утоплення, використання вогнепальної або холодної зброї, електричного струму, радіоактивних речовин, вибухонебезпечних предметів тощо. Усі вони мають свою специфіку та здійснюються за допомогою різних прийомів, їх дослідження стає предметом окремих наукових праць [15].

Заслугує на увагу підхід тих учених-криміналістів, які пропонують у способі вчинення злочину (механізмі злочинного діяння) виокремлювати певні стадії.

Г. С. Фоміна дотримується класичного поділу способів учинення вбивств: 1) підготовча стадія; 2) власне процес убивства; 3) заключна стадія (приховування злочину та його слідів, а також слідів своєї причетності до вбивства) [16]. На наш погляд, такий поділ є універсальним і найчастіше застосовується під час розкриття злочину. Ми також можемо виокремити

стадії вбивств, учинених засудженими в місцях позбавлення волі.

1. Підготовча стадія. Здійснюється готування знарядь злочину; складається план злочинних дій; створюється «легенда», яка полегшує вступ у контакт із жертвою; готуються атрибути; підшукуються співучасники; обирається місце, де буде вчинено вбивство, тощо.

Прикладом може слугувати вирок Первомайського міськрайонного суду Харківської області, в якому вказано, що громадянин А. та громадянин Б. вступили у змову з метою вчинення вбивства громадянина В. Вони заздалегідь підготували знаряддя для вбивства – мотузку. Потім заманили громадянина В. до місця для паління, попросили останнього присісти та задавили його мотузкою¹.

2. Реалізація вчинення вбивства. Безпосередньо акт убивства може супроводжуватися нанесенням множинності складно поєднаних поранень або декількох ушкоджень чи поранень, мученням жертви, відчленуванням певних частин тіла, розчленуванням трупа, удушенням, утопленням, удавленням тощо.

Наприклад, між засудженим А., який перебував у підсобному приміщенні недіючого цеху з ремонту автомобілів, що знаходився на території виробничої зони Райківської виправної колонії № 73, та засудженим Б. на ґрунті особистих неприязних відносин виник конфлікт, під час якого в обвинуваченого виник злочинний умисел убити засудженого Б. Засуджений А. схопив палицю й наніс численні удари по всіх частинах тіла засудженого Б².

3. Приховування злочину. На цій стадії вживаються заходи щодо приховування результатів діяльності, знищення слідів злочину.

У 21 % випадків труп деякий час (не більше 24 годин) знаходиться у схованці. Статистика свідчить, що у 50 % випадків місце приховання трупа співпадало з місцем убивства чи знаходилось поруч. У деяких випадках місце злочину знаходилось на певній відстані від місця виявлення трупа, але в межах одного

¹ Вирок Первомайського міськрайонного суду Харківської обл. від 8 верес. 2015 р., справа № 632/957/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49916457> (дата звернення: 15.03.2019).

² Вирок Житомирського районного суду Житомирської обл. від 10 жовт. 2017 р., справа № 274/151/17 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69444052> (дата звернення: 15.03.2019).

населеного пункту. Злочинці вживали заходів для знищення трупа, як правило, вночі (42 %) або зранку (21 %). Під час знищення найчастіше використовувалося спалення чи приховування трупа в землі. Інколи приховуванню трупа передувало його розчленування [17].

Наприклад, підозрюваний А., який знаходився в Одеському слідчому ізоляторі, запросив до приміщення господарського двору співробітницю Одеського слідчого ізолятора, де її зґвалтував і задушив, а труп розчленував та сховав у сміттєвому контейнері [18].

Таким чином, під способом убивства слід розуміти систему певних дій, методів, прийомів убивці, що застосовуються для досягнення злочинної мети. Він включає в себе три компоненти: спосіб підготовки, спосіб вчинення та спосіб приховання злочину.

Не менш важливим аспектом злочину є впорядкування та систематизація типових способів учинення вбивств засудженими в місцях позбавлення волі за криміналістично значущими ознаками. Так, у криміналістичній науці способи злочинів класифікують за різними підставами. Широко відомими є класифікації за: змістом (способи підготовки до вчинення злочинів, способи безпосереднього вчинення злочинів, способи приховування злочинів), наслідками вчинення злочинів, напрямом реалізації прийомів та операцій, суб'єктом злочину, характером дій злочинця, місцем знарядь і засобів у механізмі злочинної діяльності [19]; структурою (повноструктурні або найбільш кваліфіковані, усічені першого типу (вчинення та приховування), усічені другого типу (підготовка та вчинення) та некваліфіковані або спрощені, що складаються з дій, спрямованих на вчинення злочинів) [20].

Доповнюючи викладену точку зору, Г. А. Матусовський способи вчинення злочину за структурою поділяє на три види: одноелементні (складаються з дій без підготовки та приховування злочину); складні (двохелементні), які крім основного елемента включають у себе дії з підготовки або приховування злочину; повні (трьохелементні), які включають у себе підготовку, безпосереднє вчинення та приховування злочину (подано за [21]).

Класифікація злочинів лише за кримінально-правовим критерієм, вважаємо, не може повною мірою вирішити криміналістичні завдання. Критерії класифікації вбивств зумовлюються вибором підстави, на що правильно звертає увагу В. К. Гавло, виділивши кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні підстави класифікації злочинів [22].

Виділяємо такі криміналістичні підстави класифікації вбивств: 1) спосіб і особливості підготовки, вчинення та приховування вбивства; 2) особа вбивці, наявність у нього злочинного досвіду; 3) особа потерпілого; 4) місце й час скоєння вбивства; 5) обстановка скоєння вбивства; 6) мотиви та цілі злочину. Ці підстави можуть об'єднуватися для відображення специфіки механізму злочину та слідчих ситуацій, що виникають у процесі його розслідування. Тому вважаємо за доцільне визначити шість класифікаційних критеріїв стосовно способів убивств, учинених засудженими в місцях позбавлення волі.

1. За повнотою структури способи доцільно поділяти на: а) прості (неповні або усічені), варіація яких охоплює діяння, спрямовані на підготовку та вчинення, вчинення і приховування, лише вчинення злочинів аналізованого виду (послідовність реалізації таких способів може змінюватися залежно від умов, обстановки, морально-психологічних якостей злочинця тощо); б) складні (трьохетапні або повноструктурні).

Наприклад, засуджений, відбуваючи покарання в Білоцерківській виправній колонії № 35, дізнався, що дружина йому зраджує. Він знав, що дружина приїде до нього на довгострокове побачення, тому заздалегідь виготовив заточку. Під час довгострокового побачення наніс множинні колото-різані рани, від чого остання померла¹. Тобто у засудженого, який відбував покарання в місцях позбавлення волі, виник умисел убити свою дружину, для чого він заздалегідь виготовив знаряддя, за допомогою якого і заподіяв смерть жінки.

2. Залежно від наявності предметів, за допомогою яких учиняється вбивство: а) без використання будь-яких знарядь; б) з використанням будь-яких знарядь (у тому числі отруйних, вибухових, вогнебезпечних речовин). Убивці також можуть використовувати для позбавлення життя кілька знарядь, поєднуювати їх.

Наприклад, між злочинцем, який відбував покарання в Калінінській виправній колонії № 27 м. Горлівки, і працівником колонії виник конфлікт, після якого засуджений, усвідомлюючи свою перевагу у фізичному розвитку, наніс хаотичні удари руками та ногами

¹ Вирок апеляційного суду міста Києва від 21 трав. 2010 р., справа № 1-42/2010 // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69947306> (дата звернення: 17.03.2019).

працівникові адміністрації¹. Тут, обираючи, в який спосіб буде вчинено вбивство, засуджений враховував такі фактори, як стать, вік, фізичний розвиток потерпілого та свій, місце та час учинення злочину. Якщо засуджений розуміє, що він фізично сильніший за свою жертву, то у 52 % випадків обирається застосування фізичної сили, зокрема удушення руками, забиття ногами, нанесення тілесних ушкоджень по всьому тілу тощо. Якщо виникає ситуація, коли засуджений є фізично слабшим, ніж майбутня жертва, в таких випадках обирається знаряддя.

3. За характером знаряддя вчинення вбивства: а) із застосуванням холодної, вогнепальної зброї, здобутої засудженим у місцях позбавлення волі; б) із використанням предметів побутового призначення; в) із використанням самостійно виготовлених предметів; г) із використанням предметів, випадково знайдених злочинцем на місці злочину; ґ) із використанням транспортних засобів.

Наприклад, засуджений А., відбуваючи покарання в Сумській виправній колонії № 116, на ґрунті неприязні вступив у конфлікт із засудженим Б. Під час конфлікту засуджений А. зірвав зі спинки ліжка дерев'яну прикрасу округлої форми та наніс численні тілесні ушкодження, не сумісні з життям, засудженому Б². Тобто вбивство було скоєно за допомогою предмета, випадково знайденого злочинцем на місці злочину.

4. За суб'єктивним складом: а) способи, що застосовуються однією особою; б) способи, для застосування яких необхідна наявність декількох співучасників, діяльність яких спрямована на досягнення єдиного злочинного задуму. В останньому випадку доцільно розділяти групи осіб першої категорії, що налічують від двох до трьох співучасників, і другої – від чотирьох і більше.

Наприклад, злочинець 1, який відбував покарання в місцях позбавлення волі, мав намір вчинити вбивство. Однак, усвідомлюючи, що самостійно вбити жертву він не зможе через те, що вона фізично сильніша за нього,

вступив у злочинну змову зі злочинцем 2³. Стосовно наведеного прикладу зазначимо, що засуджені досить часто під час скоєння вбивства у виправних колоніях вступають у злочинну змову для досягнення певної мети. Це обумовлено неможливістю самостійно виконати певні дії з метою отримання результату або бажанням декількох осіб настання цих наслідків. В інших випадках злочинець виконує своє злочинне діяння самостійно.

5. За формою вини: а) способи умисного характеру, тобто коли злочинець цілеспрямовано виконує певні діяння для досягнення результату злочинного наміру; б) способи, що проявляються у зв'язку з необережною поведінкою.

Наприклад, засуджений А. відбував покарання у Вінницькій виправній колонії № 86. Під час суперечки між ним та засудженим Б. перший умисно наніс один удар правою ногою в обличчя другого. Засуджений Б., ударившись задньою частиною голови об металеву трубу, помер⁴. У цьому випадку засуджений А. не мав прямого умислу вбити засудженого Б., але мав прямий умисел заподіяти тілесні ушкодження. Він наніс такі ушкодження, від яких засуджений Б. помер. У такому випадку необхідно обов'язково встановити причинний зв'язок: травма повинна виникнути від дії тупого твердого предмета (предметів), мати ознаки тяжкого тілесного ушкодження, небезпечного для життя в момент спричинення, та стояти у причинному зв'язку зі смертю.

Щодо розглянутої ситуації додатково зазначимо, що майже у 95 % осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, виникають конфліктні ситуації, з них 80 % із застосуванням фізичної сили або будь-якого знаряддя з метою спричинення смерті, 70 % – це умисні вбивства, 10 % – вбивства через необережність.

6. Залежно від дій фізичного впливу, спрямованих на безпосереднє позбавлення життя, виділяємо такі способи: утоплення, удушення, удавлення, нанесення тілесних ушкоджень, не сумісних з життям, спалення, скидання з висоти

¹ Вирок Калінінського районного суду міста Горлівки Донецької обл. від 11 лип. 2014 р., справа 1 кп/251/17/14 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39777515> (дата звернення: 17.03.2019).

² Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми від 20 серп. 2010 р., справа № 1-477/10 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10859766> (дата звернення: 19.03.2019).

³ Вирок Очаківського міськрайонного суду Миколаївської обл. від 22 лют. 2018 р., справа № 480/1120/17 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72421593> (дата звернення: 19.03.2019).

⁴ Вирок Вінницького міського суду Вінницької обл. від 14 верес. 2017 р., справа № 127/5937/17 // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68886372> (дата звернення: 19.03.2019).

(наприклад, коли виконують будівельні роботи). Також убивство може бути вчинене шляхом бездіяльності (наприклад, залишення в небезпеці), коли особа усвідомлює настання смерті іншого засудженого, але не повідомляє про це до медичної частини, адміністрації, таким чином залишаючи останнього в небезпеці. Так, засуджений А. був переведений до кімнати ділянки посиленого контролю Шосткинської виправної колонії № 66, де перебував засуджений Б. Між ними виникла конфліктна ситуація, в якій засуджений А. наніс колото-різані рани засудженому Б., про що не повідомив адміністрації колонії. Засуджений Б. від отриманих ран згодом помер¹.

Висновки

Навести вичерпний перелік способів підготовки, вчинення та приховування вбивств,

які вчинені засудженими в місцях позбавлення волі, неможливо. Кожен зі способів індивідуальний, має свої особливості. Крім того, способи є специфічними через те, що вчиняє вбивство засуджений, тобто наявні специфічні обставини вчинення, специфічний потерпілий, обмежений обсяг знарядь. Обрання способу також залежить від кримінального стажу злочинця, що обумовлює підготовку, вчинення та приховування злочину.

Класифікаційними критеріями вбивств, учинених засудженими в місцях позбавлення волі, є: 1) повнота структури способу; 2) наявність предметів, за допомогою яких учиняється вбивство; 3) характер знаряддя вчинення вбивства; 4) суб'єктний склад; 5) форма вини; 6) характер дій, спрямованих на безпосереднє позбавлення життя.

Список бібліографічних посилань

1. Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. Изд. 3-е. Харьков : Одиссей, 2009. С. 254.
2. Настільна книга слідчого : наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепитько, В. О. Коновалова та ін. 2-ге вид. перероб. і допов. Київ : Ін Юре, 2007. С. 183.
3. Криміналістика. Криміналістическая тактика и методика расследования преступлений : учеб. / под ред. В. Ю. Шепитько. Харьков : Одиссей, 2001. С. 194.
4. Белкин Р. С. Курс криміналістики : в 3 т. М. : Юрист, 1997. Т. 3 : Криміналістические средства, приемы и рекомендации. С. 267.
5. Скригонюк М. І. Криміналістика : підручник. Київ : Атіка, 2005. С. 472.
6. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1. Харків : Консум ; Основа, 1999. С. 151.
7. Танасевич В. Г., Образцов В. А. О криміналістической характеристике преступлений. Вопросы борьбы с преступностью. 1976. Вып. 25. С. 99–100.
8. Шавер Б. М. Об основных принципах частной методики расследования преступлений. М. : Соц. законность, 1938. С. 46.
9. Колдин В. Я. Актуальные вопросы теории и методологии криміналістики // Методологические и теоретические проблемы юридической науки : сб. науч. ст. М., 1986. С. 154.
10. Данышин М. В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2000. С. 84.
11. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. С. 44–45.
12. Эксархопуло А. А. Криміналістика : учеб. СПб. : Лема, 2009. С. 677.
13. Баев О. Я. Основы криміналістики : курс лекцій. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Экзамен, 2003. С. 241.
14. Синчук В. Л. Розслідування вбивств: шляхи вдосконалення : монографія / за ред. В. А. Журавля. Харків : Харків юрид., 2005. С. 108.
15. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования : моногр. Изд. 2-е, доп. и перераб. Харьков : Вид. ФОРМ Вапнярчук Н. Н., 2006. С. 12.
16. Фомина А. С. Расследование убийств, совершаемых по сексуальным мотивам // Расследование преступлений против личности : учеб. пособие / под ред. О. Я. Баева. Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1998. С. 95.
17. Бандурка О. М., Книженко С. О., Матюшкова Т. П. Розслідування кримінальних справ про умисні вбивства, порушені за фактом безвісного зникнення осіб // Актуальні питання діяльності слідчих підрозділів ОВС України : зб. наук. пр. Харків : НікаНова, 2012. С. 139.
18. В Одеському СІЗО арештант згвалтував, вбив та розчленив працівницю установи // Depo.Одеса : сайт. 17.08.2017. URL: <https://odesa.depo.ua/ukr/odesa/v-odeskomu-sizo-areshtant-zgvaltuvav-vbiv-ta-rozchleniv-pracivnicyu-ustanovi-foto-18-20170817624883> (дата звернення: 01.03.2019).

¹ Вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської обл. від 10 берез. 2016 р., справа № 577/915/16-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56369283> (дата звернення: 19.03.2019).

19. Ермолович В. Ф. Способы и механизм преступления / под ред. И. И. Басецкого. Минск : Амалфея, 2000. С. 22–23.
20. Уткин М. С. Особенности расследования и предупреждения хищений в потребительской кооперации. Свердловск : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1975. С. 6.
21. Малярова В. О. Теоретичні основи формування та реалізації методики розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2014. С. 213.
22. Гавло В. К. Теоретические проблемы и практика применения методики расследования отдельных видов преступлений. Томск : Изд-во Том. ун-та, 1985. С. 135.

Надійшла до редколегії 20.03.2019

ШЕЛЕНИНА К. Г. ТИПОВЫЕ СПОСОБЫ УБИЙСТВ, СОВЕРШЁННЫХ ОСУЖДЁННЫМИ В МЕСТАХ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

На основе анализа практики органов досудебного расследования и научной литературы исследован центральный элемент криминалистической характеристики убийств, совершённых осуждёнными в местах лишения свободы, – способ совершения преступлений. Раскрыто понятие способа совершения преступлений указанной категории, определено содержание стадий и критерии их упорядочения.

Ключевые слова: способ совершения преступления, личность преступника, убийство, места лишения свободы.

SHELENINA K. H. TYPICAL MURDERS COMMITTED BY CONVICTS IN PRISONS

One of the main elements of the forensic characteristics of murders committed by convicts in prisons is the *modus operandi*.

It has been noted that the *modus operandi* and tools used in the commission of a crime are very important elements of the forensic characteristics of crimes. This is due to the fact that they are the main trace elements of the forensic characteristics of any crime and act as a “key” for the investigation of criminal offenses.

Various views on the concept of “*modus operandi*” that exist in the forensic literature have been studied.

It has been emphasized that the *modus operandi* of murders has the uniform structure that is inherent in all types of crimes, different from each other by the object of the attack.

The author has supported the position of scholars in the forensic field, who offer to distinguish certain stages in the *modus operandi* (mechanism of criminal action); in particular, the following three stages have been distinguished in relation to murders committed by convicts in prisons: the preparatory stage, the stage of the murder, the stage of concealing the crime. At the same time the author understands the method of murder as the system of certain actions, methods, techniques used by the killer to achieve a criminal purpose. Thus, the method of murder involves three components: the method of preparation, the method of commission, and the method of concealing the crime.

It has been emphasized that it is impossible to determine an exhaustive list of methods of preparing, committing and concealing murders by convicts in prisons, since each of the methods is individual and has its own specific features. The specificity of the methods is due to the specificity of the crime’s subject (convicted), the circumstances of the offense, the victim, the limited choice of tools. The choice of the method also depends on the criminal record of the offender.

Key words: *modus operandi, offender’s personality, murder, places of imprisonment.*